

Roma'da Savaş: Cumhuriyet Döneminde Ordunun Toplum'a Etkilerine Dair

War and Rome: On the Impact of the Army to Society in the Roman Republic

Armstrong, J., & Fronda, M.P. (2019). *Romans at War: Soldiers, Citizens, and Society in the Roman Republic* (1st ed.). Routledge. XXVI+347 s

Oęuz Yarlıęaş¹

Anahtar kelimeler

Roma Tarihi, Roma Ordusu, Ordu ve Toplum

Keywords

Roman History, Roman Army, Army and Society

Roma dünyasında savaş ve askeriyeyle ilgili meseleler devletin ve bireyin yaşamının ayrılmaz bir parçası olduğu için, bu dünyanın anlaşılması bakımından önemli hususlar olarak görülmelidir. Roma vatandaşı savaşlarda verilen mücadelenin bir meyvesi olan başarıların getirdiği savaş ganimetlerinin paylaşılmasıyla zenginlik bakımından diğer toplumların üzerine çıkarken, Roma devleti de bireylerinin gösterdiği olağanüstü askeri başarılar sayesinde durmadan yeni toprakları fethederek diğer devletler karşısındaki varlığını ve egemenliğini o zaman için bilinen tüm dünya olarak kabul edilen Akdeniz sathına yayana kadar dur durak bilmemiştir. Ayrılamaz biçimde birbirine bağlı bu siyasi ve toplumsal gelişmelerin iyi anlaşılabilmesi için askeri alandaki çalışmalar bir anahtar niteliğindedir.

Bu incelemede ele alacağımız eser de aslında ağırlıklı olarak askeriyeyle dair çalışmalardan oluşan bir niteliğe sahiptir ancak Roma tarihine bahsettiğimiz perspektifle yaklaşan biri

Başvuru/Submitted: 01.12.2021 • Kabul/Accepted: 01.01.2022

Sorumlu yazar/Corresponding author: Oęuz Yarlığaş, Medeniyet Üniversitesi Tarih Bölümü, Eskiçaę Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye.

E-posta: yarlıęaso@gmail.com ORCID: 0000-0003-4379-7577

Atıf/Citation: Yarlığaş, O. "Roma'da Savaş: Cumhuriyet Döneminde Ordunun Toplum'a Etkilerine Dair" Armstrong, J., & Fronda, M.P.'nin "Romans at War: Soldiers, Citizens, and Society in the Roman Republic" adlı eserinin değerlendirmesi. *Anadolu Araştırmaları-Anatolian Research*, 25, 153–158. <https://doi.org/10.26650/anar.2021.kt.00002>

için Roma dünyasının tüm veçhelerinin daha iyi anlaşılmasını sağlayıcı özellikte olduğuna şüphe yoktur. Söz konusu eser esasen Roma Tarihi çalışmalarının önemli isimlerinden Nate Rosenstein'ın emekliliğe ayrılması vesilesiyle organize edilmiş bir konferansta sunulan bildirilerin iskeletini oluşturduğu bir çalışmadır. Konferansa katılma imkânını yakalayamayan ancak Rosenstein'ın emekliliği onuruna girilen bu işe katkı sağlamak isteyen bazı meslektaşları ve öğrencileri de sonradan yazılarıyla kitabın oluşmasına katkıda bulunmuşlardır. Rosenstein'ın kaleme aldığı bir sonsözle beraber toplamda on yedi makaleden oluşan bu kitabın içeriği birbiriyle az çok ilişkilendirilmiş metinlerden meydana gelmektedir ve nihayetinde cumhuriyet dönemi Roma Ordusu ve toplumuyla ilgili bir eser ortaya çıkmıştır. Bu incelemede tüm yazıların değerlendirilmesi çok fazla yer kaplayacağından kanaatimizce içerikleriyle diğerlerine nazaran öne çıkanlara yer verilip, incelemenin sonundaysa kitabı oluşturan tüm yazılar bir liste halinde verilecektir.

J. Armstrong'un giriş niteliğindeki yazısı aynı zamanda cumhuriyet dönemi Roma ordusuna dair çalışmaların en başından, yani Polybios'tan günümüze nasıl şekillendiğini, araştırmaların yüzyıllar içinde hangi sahalara kaydığını ve hangi fikirlerden etkilendiğini ele alması bakımından son derece önemlidir ve bu alanı şekillendiren öncü çalışmalara da yer vermesi hasebiyle döneme dair araştırma yapmak isteyenler için adeta kısa bir başvuru kaynağı mahiyetine bürünmüştür. 19. yüzyılda Hans Delbrück'ün(1) abidevi eseriyle başlayan çalışmaların son yüzyılda özellikle Bishop&Coulston(2), John Keegan(3), P. Erdkamp(4), J. Roth(5), P. Brunt(6) ve E. Gabba(7) tarafından yapılan çalışmalarla ele alınış biçimlerinin değişimi ile geçmişteki ve günümüzdeki tartışmaları özetlemektedir. Bu tartışmaların içinde en çok öne çıkan konulardan biri de, elbette ordunun siyasallaştırılması (politicization) ve ardından profesyonelleşmesidir. Bir başka tartışma da Roma'nın Akdeniz'e hakimiyet meselesidir. Savunmacı emperyalizm Mommsen tarafından ortaya atılan iddia olup kimileri için halen geçerlidir. Bu tartışmada bir diğer tarafısa, W. V. Harris'tir(8). Harris'e göre Roma, saldırgan bir tavırla giriştiği savaşları, varlığını koruyabilmek için devamlı sürdürmesi gereken, patolojik olarak savaşmaya bağımlı bir organizmaydı. Elbette 19. yüzyılın emperyal devletleri ve sömürgeciliğin doğal olduğu bir ortamda yaşayan Mommsen de, 20. yüzyılda, özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında nispeten emperyalizm ve savaş karşıtı bir entelektüel ortamda yaşayan ve eserini Amerika'da çok tepkilere neden olan Vietnam Savaşı'nın hemen sonrasında kaleme alan (1979) Harris de, içinde yaşadıkları çağın ruhundan etkilenen iki tarihçiydi ve cumhuriyet dönemi Roma'sını doğal olarak kendi bakış açılarıyla değerlendirdiler. Bugün iki bakış açısı da halen alıcı bulmaktadır.

Armstrong bu çalışmanın amacını geniş bir sahaya odaklanarak "savaş ve toplum" ölçeğini gözetmek olarak açıklar ve çağdaş akademik disiplinde belli bir yere sahip olan savaş sosyolojisi alanına bir katkı olarak görür. Bu bakış açısı dahilinde uzmanlar savaş meselesini gittikçe artan bir yoğunlukta, ilişkileri, psikolojiyi ve toplumsal yapıların önemini

de vurgulayarak hem Roma toplumunu hem de bizatihi Roma askeri sistemlerini tetkik etme yolunu gittikçe artarak tercih etmektedirler. Bu çalışmanın da çeşitli kısımlarında bulunan yazılarda uygulanan pratik özetle budur (s.13).

Çalışmayı oluşturan yazılar kendi içlerinde müstakil bir karakter arz etmekle beraber, yine de belli bir tema yahut konu etrafında toplanabilen münferit bölümler birbirlerine bu şekilde bağlanmaktadır. Örneğin erken cumhuriyet dönemine odaklanan bazı yazılar savaşın devlet yapısını şekillendirmesi ile savaşların orta İtalya bölgesindeki toplumlara birbirlerine nasıl bağladıkları meselesine odaklanır. Söz konusu dönemde Roma’da tedrici bir değişimin olduğunu ve bu değişimden en çok etkilenen sahanın askeriye olduğu düşüncesini destekleyici bir tutum sergileyen Drogula (s. 17-34), erken Roma ordusundaki askeri otoritenin ve ordu komutasının gelişimine alternatif bir açıklama getirmektedir. Drogula cumhuriyetin kuruluşu safhasında askeri komutanın birdenbire consul’a aktarılan bir yetki olmadığını, askeri otoritenin, imperium yetkisinin tedrici bir dönüşümle daha sonraki dönemlerde yaşayan tarihçilerin tanıdığı ve bildiği halini aldığını ifade etmektedir (s. 18). Consul yetkisindeki askeri tribunus’ların atanması durumunun, birtakım beylerin şahsi girişimleriyle yürüttükleri savaşların toplum tarafından desteklenmesinden ibaret olduğuna dair getirdiği öneri, özellikle erken dönemdeki imperium yetkisinin gelişimine dair içinden çıkılamayacak bir karışıklık arz eden duruma yeni bir çözüm içermektedir. James Tan MÖ 4. yüzyıl Roma’sını ve vergi ile asker celbi hususlarını mercek altına aldığı çalışmasında (s. 52-75) Rosenstein’in görüşlerinin izinden giderek İtalya’daki fetihler sırasında Romalıların en büyük amacının orduya asker alımının yanında aynı zamanda nakdi gelirlerin de artmasını sağlamak, hatta nakdi hedeflerin ilkine göre daha büyük bir önem arz ettiğini ifade etmekte ve MÖ 4. yüzyılda Romalıların en büyük derdinin İtalya’yı Romalılaştırmak, kültürel ilişkiler kurmak yahut İtalya sathına yayılan hukuki ve idari bir devlet ortaya çıkarmaktan ziyade, en büyük hedefin Roma “savaş makinesini” mümkün olduğunca çok asker ve parayla şişirmek olduğunu iddia etmektedir (s.52-53). Roma sistemine yeni dahil edilen bir toplum hangisine daha müsaitse yazarın dilectus-tributum sistemi olarak adlandırdığı (s.53) bu mekanizmada kendisine o şekilde bir rol veriliyordu. Öte yandan Armstrong’un yazısı (s. 76-98) MÖ 338 ila 264 yıllarında Roma devlet ve toplum yapısıyla beraber orduda yaşanan değişikliklere yeni bir perspektiften bakarak antik kaynaklarda anlatılan ve modern tarihçiler arasında genel olarak kabul gören manipulus sistemine geçişin bu tarihlerden önce gerçekleşmeye başlayan tedrici bir değişim olup olmadığı hususuna odaklanmakta ve “soruya yeni bir yanıt” (s.79) aramaktadır. Marian Helm ise yazısında (s.99-115) imparatorluk döneminde toplumun çeşitli kademelerindeki vatandaşları askeri seferlere “katılmaya ve gerekirse seferlerde ölmeye” (s.100) teşvik eden nedenin peşine düşmekte ve konuyla ilgili kısıtlı kaynak sorununu, lejyonlarda belirli görevlerde yer alıp farklı işlevleri yerine getiren Roma vatandaş-asker tiplerine odaklanarak çözmeye ve özellikle de bu birbirinden farklı grupları askeri hizmete çeken sebepleri ve ilgili grupların askeri hizmet algısını incelemektedir.

Kitaptaki bazı makaleler, özellikle yazılarında toplumsal hafıza ve merasim ile bu ikisinin savaşla alakasını irdelemektedir. Örneğin Fronza (s. 171-90), Titus Quinctius Flaminius'un Yunanistan'dan dönüşü sonrasında daha önce eşi benzeri görülmemiş üç günlük zafer geçidine odaklanır ve Roma için çok zorlu geçen 2. Kartaca Savaşlarından hemen sonra başka bir cephede elde edilen etkileyici zaferlerin kutlaması olan bu törenlerin MÖ 2. yüzyılın başlarında Roma'nın siyasi kültürü ve Roma'nın İtalyan müttefikleriyle ilişkileri gibi hususlar açısından önemini merkeze alır ve bu devasa törenin Roma ve İtalya toplumlarının ortak hafızası ve onları birbirine kaynaştırması meselesindeki önemini (189-90) sorgular. Öte yandan Milne, yazısında (s. 134-53) odak noktasına kahraman asker algısını oturtur. Özellikle Polybios'un Roma ordusunun yapısını anlatırken onun üstünlüğünü bağladığı ceza ile ödül sistemine ve savaşta başarı gösteren askerlere verilen ödüllerin anlık bir paye olmamasına; bu ödülün bir ömür boyu yüceltilmek anlamına gelmesine, savaşçı figürünün toplumsal saygınlığına denebilecek süreçle öne çıkarılmasına ve toplumdaki diğer insanlara model olarak gösterilmesine dikkat çeker. Yazısının esas odaklandığı nokta ise, savaşta başarı gösteren bireyin, saldırgan ve vahşi davranışların nasıl yüceltiildiği ve saygınlığına denebilecek süreçle öne çıkarılmasına ve toplumdaki diğer insanlara model olarak gösterilmesine dikkat çeker. Yazısının esas odaklandığı nokta ise, savaşta başarı gösteren bireyin, saldırgan ve vahşi davranışların nasıl yüceltiildiği ve saygınlığına denebilecek süreçle öne çıkarılmasına ve toplumdaki diğer insanlara model olarak gösterilmesine dikkat çeker. Yazısının esas odaklandığı nokta ise, savaşta başarı gösteren bireyin, saldırgan ve vahşi davranışların nasıl yüceltiildiği ve saygınlığına denebilecek süreçle öne çıkarılmasına ve toplumdaki diğer insanlara model olarak gösterilmesine dikkat çeker. Yazısının esas odaklandığı nokta ise, savaşta başarı gösteren bireyin, saldırgan ve vahşi davranışların nasıl yüceltiildiği ve saygınlığına denebilecek süreçle öne çıkarılmasına ve toplumdaki diğer insanlara model olarak gösterilmesine dikkat çeker.

Kitaptaki bir grup makale de savaşın ekonomi ile ilişkisini inceler. Örneğin orta cumhuriyet dönemine yoğunlaşan Van Der Puy (s. 35-51), kendi ifadesiyle şimdiye kadar öneminin altı çok çizilmemiş olan bir hususu gündeme getirir ve ilgili dönemin en önemli etkenlerinden borç meselesinin, hepsini birbiriyle bir şekilde alakalı bulduğu toplumsal, siyasi, tarımsal, çevresel faktörlerle ilişkisini ve tüm bunların da savaş unsuruyla münasebetini öne çıkarır (s.35). Bu dönemdeki siyasi, tarımsal ve askeri değişikliklerin birbirinden ayrı görülemeyeceğini ve bunların hepsinin öyle ya da böyle borç unsuruyla bağlantılı olduğunu dile getiren Van Der Puy, bu birbirini besleyerek gelişen unsurların nihayetinde Roma emperyalizminin temelini attığını savunmaktadır (s. 36). Yanlış politikaların ekosistemin değişmesine yol açtığını ve tarım yapan çiftçilerin ellerindeki toprakların verimsizleşmesine sebebiyet verdiğini ifade eden Van Der Puy, devlet yetkililerinin belirli bölgelerde yaşayan çiftçilerin bölgesel olarak oluşturdukları mikrosistemin çökmesine yol açtıklarını ifade etmektedir; bu durum nihayetinde MÖ 4. yüzyılda yaşanan savaşları ve yükselen emperyalizm anlayışını körüklemiştir (s. 50-1). Yazısında Marius'a atfedilen köklü reformları ve tüm bu değişim sürecini inceleyen Gauthier (s. 283-96), özellikle Müttefikler Savaşı sırasında insan kaynağı ve savaşın finansmanı üzerinde de durmaktadır (s. 285-7); James Tan de, daha önce

bahsi geçen yazısında yoğunluklu olarak savaşın ekonomik boyutuna da değinmektedir. Bu bakımdan bu iki yazıyı da savaş ve ekonomi ilişkisini inceleyen bu küçük grubun içinde telaffuz edebiliriz.

Kitaptaki birtakım yazılarsa özellikle savaşın mit ve din ile ilgisi üzerinde durmaktadır. Örneğin Serrati orta cumhuriyet dönemine odaklandığı yazısında (s.116-33) kavga ve çatışmayla ilişkilendirilmesine rağmen dış bir tanrı olan Bellona'nın kadın kimliğiyle özellikle erken dönem Roma'sında nasıl din ve savaş ilişkilendirmek için kullanıldığını göstermeye çalışmaktadır. Bu sayede Romalıların cinsiyet kavramına bakışları ile Romalı kadınların savaştaki rollerini de irdelemektedir (s.117). Bir yandan dışi cinsiyetin ordudan ve askerlerin bulunduğu yerden keskin sınırlarla ayırt edilmesine dikkat çeken Serrati, (s.123-4) öte yandan dışi bir tanrıça olan Bellona'nın muharebe alanı da dahil olmak üzere çeşitli ritüeller üzerinden savaşla ilgili her meseleye nasıl dahil olduğunu göstermekte ve bu tanrıça aracılığıyla aslında dışi cinsiyetin ve dinin savaş meselelerinde 2. Kartaca Savaşı'na kadar oldukça etkin bir rol oynamış olabileceğini iddia etmektedir (s. 133). Erken dönem toplumunun şekillenişinde önemli yere sahip iki hususun, savaşın ve mitin ilişkisini inceleyen Wells, savaşlarla yeni toprakları ve toplumları bünyesine katan Roma'nın, bu yeni toplumların varolan yapıya entegrasyonunda mitin kullanılış şeklini, erken dönemin önemli figürlerinden biri olup kendisi de bir göçmen ve köle kökenli bir kral olan Servius Tullius'un şahsından hareketle açıklamaya çalışmaktadır (s. 267-82). Wells, erken dönem Roma'sının insan kaynağının önemli bir kısmını oluşturan köle kökenli insanların topluma kaynaştırılması ve topluma yeni kabul edilen bu zümrenin düşmanlıkla karşılaşmasının önüne geçilmesi, topluma entegre oluş süreçlerinin kolaylaştırılması için mitlerin nasıl etkin bir şekilde kullanıldığını göstermektedir (s. 282).

Kitabın sonunda yer alan geniş bibliyografyaya (s. 309-39) sayesinde özellikle son yıllarda cumhuriyet dönemi ordusuna dair yapılan çalışmaları bir arada görmek mümkündür. Roma ordusuna dair kaynakların ele alınış ve analiz edilme biçimlerindeki güncel eğilimleri göstermesi bakımından dahi önemli olan bu kitap, başta da bahsettiğimiz üzere gerek Roma askeri tarihi gerekse cumhuriyet dönemi toplumunun dönüşümünü merak eden araştırmacılar için ufuk açıcı olacaktır. Bu nedenle Roma cumhuriyet dönemine ilgi duyan kişiler tarafından da ilgiyle karşılanabilir.

Notlar/Notes

1. Bishop M.C. & Coulston J. (1993). Roman Military Equipment: From the Punic Wars to the Fall of Rome. London, (Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, 2006).
2. Delbrück, H. (1975). History of the Art of War within the Framework of Political History. Vol. 1: Antiquity. Tr. W. J. Renfro, Jr., Westport.
3. Erdkamp, P. (1998). Hunger and the Sword: Warfare and Food Supply in Roman Republican Wars (264-30 BC). Amsterdam.

4. Gabba, E. (1976). *Republican Rome, the Army, and the Allies*. Tr. P.J. Cuff, Berkeley, CA.
5. Harris, W.V. (1979). *War and Imperialism in Republican Rome, 327-70 BC*. Oxford.
6. Keegan, J. (1976). *The Face of Battle: A Study of Agincourt, Waterloo and the Somme*. London.
7. Özellikle: Brunt, P. (1971). *Italian Manpower: 225 BC-AD 14*. Oxford.
8. Roth, J. (1999). *The Logistics of the Roman Army at War (264 BC -AD 235)*. Leiden.

İçindekiler/Table of Contents

1. Writing about Romans at war, J. Armstrong & M. P. Fronda
2. The institutionalization of warfare in early Rome, F. K. Drogula
3. The price of expansion: agriculture, debt-dependency, and warfare during the rise of the Republic, c. 450–287, P. Van der Puy
4. The dilectus-tributum system and the settlement of fourth century Italy, J. Tan
5. Organized chaos: manipuli, socii, and the Roman army c. 300 76 J. Armstrong
6. Poor man's war – rich man's fight: military integration in Republican Rome, M. Helm
7. "Take the sword away from that girl!" Combat, gender, and vengeance in the middle Republic, J. Serrati
8. The middle Republican soldier and systems of social distinction, K. H. Milne
9. Uncovering a "Lost Generation" in the senate: demography and the Hannibalic War, C. Barber
10. Titus Quinctius Flaminius' "Italian triumph", M. P. Fronda
11. Ager publicus: land as a spoil of war in the Roman Republic, S. T. Roselaar
12. The manipular army system and command decisions in the second century, J. McCall
13. Anecdotal history and the Social War, J. H. Clark
14. SPQR SNAFU: indiscipline and internal conflict in the late Republic, L. L. Brice
15. From slave to citizen: the lessons of Servius Tullius, J. Wells
16. The transformation of the Roman army in the last decades of the Republic, F. Gauthier
17. Epilogue, N. Rosenstein